

Мороз Л. В.,

кандидат філологічних наук, доцент, професор,
завідувач кафедри іноземних мов

Рівненського державного гуманітарного університету

ЖАНРОВА Й ОБРАЗНА СВОЄРІДНІСТЬ ЦИКЛУ ВОЛЬФГАНГА ГЕРМАНА «DAS SCHÖNE LEBEN»

Анотація. У статті розглядається творчість німецькомовного письменника сучасності Вольфганга Германа на матеріалі книги «Das schöne Leben». Проаналізовано жанрову своєрідність, тематику і систему художніх образів збірки, що складається з ліричних оповідань-мініатюр. Визначені риси індивідуального стилю письменника.

Ключові слова: сучасна література, німецькомовні письменники, творчість В. Германа, «Das schöne Leben», жанр, вірш у прозі, ліричні оповідання-мініатюри.

Постановка проблеми. Літературний процес охоплює багато різних за жанровою природою текстів. Ці неповторні мистецькі явища пов'язані між собою мотивами, темами, засобами творення образів. Найтісніший зв'язок існує між творами одного автора, що формують його письменницький спадок. Творчість конкретного автора не є звичайною сумою написаних ним праць – це непростя система. Письменник відкриває і шліфує грані свого таланту упродовж певного часу, тому важливо говорити про його еволюцію. Творчість австрійського (за походженням) письменника Вольфганга Германа – одна з чудових сторінок у сучасній літературі, що викликає неабиякий читацький і науково-дослідницький інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Надзвичайно популярний автор у німецькомовних країнах, володар багатьох нагород за літературні праці, В. Герман, якого ще тільки належить відкрити українськомовному читачеві (його книги досі не перекладені українською мовою). На сьогодні тексти письменника не були об'єктом цілісних наукових досліджень, за винятком опублікованих рецензій, зокрема Матіаса Куссмана [5], та кількох інтерв'ю, в одному з яких автор зізнається, що важко визначити, де його справжній дім («Zu Hause bin ich nirgends richtig») [6]. Таким рідним місцем, очевидно, він вважає всю планету: В. Герман жив у Берліні та Парижі, на Сицилії, у Тунісі, Нью-Йорку, працював у Токійському університеті, подорожував по Японії та Кореї.

Мета статті – проаналізувати жанрову та образну специфіку письменницького доробку Вольфганга Германа, розкрити його творчу індивідуальність на прикладі книги «Das schöne Leben».

Виклад основного матеріалу. Вольфганг Герман пише вірші та оповідання, романи, театральні п'єси і сценарії, аудіоп'єси. Його «дебютом» у літературі стала книга «Das schöne Leben» (1988) [4] – цикл прозових мініатюр, що складається з двох частин, названих «Die minimale Welt» і «Das schöne Leben». У межах цієї статті ставиться завдання визначити жанрову своєрідність твору і розкрити його тематику та художні образи.

Композиційно книгу «Das schöne Leben», яка на перший погляд справляє враження прозової збірки, формують незвично короткі тексти – на третину або половину сторінки, зрідка – трохи більшого обсягу. Їх можна було б назвати текстами-міні-

атюрами, проте їм властиві риси, що дозволяють класифікувати ці твори як поетичні – у них яскраво переважає ліричний елемент. Ліризм і суб'єктивний опис дійсності, високий ступінь експресії, лаконізм мови й афористичність авторського стилю дозволяють визначити цикл прозових за зовнішньою формою мініатюр В. Германа як вірші у прозі. Термін, який спричинив наукові дискусії [7, с. 79], набув поширення у літературі з появою творіння Ш. Бодлера («Паризький сплін», 1860 р.) [1]. Цей рідкісний жанр ліричної мініатюри в прозі, відродившись у другій половині ХХ століття, не має типових ознак вірша (рими і ін.) – йому властиве «зображення суб'єктивного переживання, викликаного тим чи іншим явищем життя» [2]. За словами німецького літературознавця і письменника Матіаса Куссмана, В. Герман належить до тих небагатьох німецькомовних авторів, які у кінці ХХ століття пишуть вірші у прозі, які відрізняються ліризмом, музикальністю, рефлексією та описом. В епоху швидкостей і суєти В. Герман намагається у коротких нарисах та ескізах «зловити» настрої і мить, вихопити їх з потоку часу, наділити словесною формою і у такий спосіб зафіксувати враження. Людину як суверенного, чинного суб'єкта він поміщає на поля сторінки, щоб не перешкодити заважати спогляданню дня і ночі, рослин, тварин, предметів, будівель і ландшафтів [5].

Голо Манн, німецький історик та есеїст (син знаменитого автора «Будденброків» Томаса Манна) також розмірковує над формою і змістом книги В. Германа: «Як назвати ці творіння, як їх описати? Що це – вірші у прозі? Магічний реалізм? Відсторонені спостереження? Мрії, що затуляють дійсність? Сенсація шукає автор там, де часом немає ні душі: у дерев і тварин. Але і людей він укладає у своє коло...» [4, с. 2].

Попри лаконічні заголовки імпресіоністських замальовок В. Германа, не завжди просто описати, що саме зображує автор. Невисловлене він передає особливою мовою, яка, за спостереженнями Бориса Пастернака, є «батьківщиною і вмістилищем краси та сенсу, сама починає думати і говорити за людину і вся стає музикою, не у смислі слухового звучання, але у значенні стрімкості й могутності своєї внутрішньої течії» [3, с. 550]. У мові є сенс: вона створює художній образ, «силою своїх законів створює мимохідь розмір і риму, і тисячі інших форм та утворень ще більш важливих, але досі невідомих, неврахованих, неназваних» [3, с. 550]. Надзвичайно складно однозначно схарактеризувати індивідуальну манеру В. Германа, сповнену суперечностей: стиль лаконічний, але водночас складається з багатьох деталей; погляд на буденні речі відображається зсередини, а якщо він відтворюється з боку стороннього спостерігача, то ракурс обирається незвичайний. В оповіданнях немає ні стрункого сюжету, ні авторських висновків та оцінок: минуле нечітко, майбутнє непевне, ледь окреслене тонкими світлими лініями. Смак, колір, звук, форма, спогад, асоціація вгадуються

навіть у назвах оповідань-мініатюр: Tee, morgens; Kaffee; Die minimale Welt; Weiße Stadt; Straßen; Der andere Hunger; Um elf; Das Leben zeichnet; Die sich kreuzenden Linien; Die zwei Arten des Herbstes; Die Vergesslerin; Vollmond і т.п.

Це книга світлин, наповнених історіями, або книга історій, що відтворює світ у зображеннях. Герман розповідає про людей і речі так, немов вони можуть на секунду, як у фільмі, завмерти, стати картиною, і тоді ми зауважимо все, що колись не зауважили: білу рукавичку на землі – та історію, в яку вона вплетена; відлуння кроків на нічній вулиці, в яких вчується приховане життя міста; старий чайник, у формі якого замкнута туга людини за гармонією і красою (образи з книги «Das schöne Leben»). Тематика книги змальовує епізоди з життя та їх особисте сприйняття автором, котрий для створення художнього образу творчо поєднує різні факти буття.

Особливістю заголовків текстів-мініатюр циклу є те, що вони безпосередньо означають тему. Часто вони просто називають предмет («Кавник», «Дзвони», «Таксі») або явище («Гроза», «Кінець літа») – вони не описуються, але становлять частину чистішої історії. Вона зображується письменником як картина без відтворення логіки сюжету. Головне для автора – зупинити мить, закарбувати фарби життя, настроїв, що охоплює людину (насправді такого персонажа у тексті читач не бачить), – все те, що в один момент може зникнути: краса, мир, пригода, таємниця, життя.

Тема краси, таємничості та розмаїття світу та життя – одна з головних у книзі «Das schöne Leben». Вона розкривається в описі дерев, явищ природи, людських стосунків. Так, евкаліпт – знаменитий, шанований (Man stellt ihn in Gärten, errichtet seinetwegen Landschaften, [4, с. 7], норавливий і непередбачуваний (... seine Äste unverhofft abbrechen, [4, с. 7], величавий. Італійська сосна – пінія – легка і життєлюбна, в її описі приховано образ дівчини (вона «носить» довгі голки – волосся), час від часу вона недбало цідить одну зі своїх шишок та роздає горішки дітям і мандрівникам. Пінія та евкаліпт – антитеза, він і вона, два різні характери.

Персоніфікується і кам'яний дуб, древній, мудрий і міцний, твердіший, ніж панцир черепахи. За повір'ям, якщо зрубати його, то в околиці вичерпуються всі джерела і починається тривала посуха, і пожежі спустошують землю [4, с. 9]. Відзначимо тут відмінності граматичного роду у німецькій та українській мовах (die Eiche жіночого роду – артикль die), що може свідчити про різночитання образного ряду, яке спричинене носіями німецької та української лінгвокультури. Більша схожість виявляється у сприйнятті образу плакучої верби (die Trauerweide, досл. «сумної», «скорботної» верби), довгими пасмами (гілок) торкається землі або води у річці. До щему зворушливо, дуже знайома і водночас незвичайно звучить речення: «Верба завжди стоїть поруч з дитинством» [4, с. 10]. У спогадах про дитинство завжди виникає цей образ – привабливий, пов'язаний з дитячими іграми і невгамовною фантазією. Її розпатлана корона – поліг орла і паща крокодила – так завершується текст, що складається з чотирьох речень.

В основі мініатюри «Два види осені» зіставлення різних початків цієї пори року: поступового згасання життєвих сил природи з теплими днями, немов літо ще триває, і раптового, швидкого заціпеніння, коли вже на другий похмурий день дерева, кущі та луки, немов зійшли з розуму, повертаються до того древнього стану, з якого вони вийшли колись [4, с. 50]. Це стрімка зміна сезонів порівнюється з раптово перекинутим догори дном кошиком, коли фрукти навіть не встигають випасти

з нього. Кошик з фруктами – яскрава алегорія осені зі смачними плодами і соковитими фарбами, які востаннє нагадують про щойно минуле літо.

Уважний погляд автора відчувається в усьому, він фіксує кожен рух, плин часу. Перспектива розповіді від першої особи підсилює гостроту відчуття: «Я надпиваю маленькими ковтками з чашки (букв.: я п'ю «по міліметру» з моєї філіжанки). <...> На стіні будинку навпроти – вузька смуга сонячного світла. Рано. Я збираюся залишити місто» [4, с. 52].

Тема дружби, простоти спілкування особливо розкривається у мініатюрі «Сніданок у Фреда» («Früstück bei Fred»): друзі, які запросто можуть залишитися ночувати, якщо засиділися допізна, а вранці мешканці будинку вже роблять гостинні жести-рухи (ні з чим не сплутати цей «код» приготування кави). «Ці маленькі радощі – від фруктів, від майстерно випеченого м'якого хліба – довершують повноту буття» [4, с. 118].

Тема домашнього вогнища, затишку, спокою («у картинці» «Der Nachmittag der Kinder», на якій зображено родину: опівдні, дві маленькі дівчинки, молодша – з ясними очима, старша – зі світлими розпушеним локонами сидить на канапе, на колінах у неї велика книга з малюнками. Рум'янець на блідому обличчі молодшої, білий бант у волоссі. Притулившись до колін матері, вона обома руками тримає біду ляльку у білій сукні і з червоними щоками. Занурившись у шиття, мати сидить на світлому стільці, повернутому до канапе. В її заплетеному волоссі – червона стрічка. Геометрія у розташуванні дитячої і матері – трикутник, що міцно єднає усіх, стійка фігура, посилена повтором кольору у кожній її складовій. Спокій і захист люблячої людини. Останнє речення тексту підсилює це відчуття сильного зв'язку: «Все обласшовано так, що вистачило б на багато життів» [4, с. 36].

Образ білого міста («Weiße Stadt») відтворює життя приморського південного поселення, що завмирає у спекотний полудень та оживає із заходом сонця (відкриваються віконниці, і звук кроків частішає удвічі). Рух сонця супроводжується зміною фарб: схід, гори у білих коронах; полуденний білий (колір) будинків; післяполудень – кішка сидить у вузькій тіні ліхтаря; вечір, зміна тонів (червоно-зелений колір листя евкаліптів стає зелено-синім, швидко темніючи) [4, с. 23]. Іноді дуже оригінально Вольфганг Герман пише про звичайне. Подорож, наприклад, асоціюється з непомітною зміною речей: їх непотрібність робить їх реальними (тобто тільки тоді помічаєш їх) – товста телефонна книга міста, в якому тобі нікому зателефонувати. Склянка води стосується іншого/чужого життя. «Раптом важливими стають стрілки на бруквах, краса з Яви, вид на темну рівнину, будинок на пагорбі, вест-індський десерт» [4, с. 122]. Тобто, людина змінюється, у неї з'являються відчуття, бажання того, на що вдома не звертаєш уваги.

Аналізуючи особливості авторського стилю В. Германа, слід зазначити «прозорість» його поетичної мови: вона не захарашена знаками пунктуації та поширеними зворотами. Треба виокремити такі характерні риси:

– субстантивіацію, особливо при зображенні кольорів: ein fetteres Schwarz [4, с. 13] – чорнота; ... von nirgendwo ins Nirgendwo [4, с. 18] – з нікуди у нікуди; das Weiß der Häuser – білизна будинків; das Rotgrün des Eukalyptus ist ein Grünblau [4, с. 23] – червона зелень евкаліпта – вже зелено-синя. Vom Unsagbaren Träumende [4, с. 17] – що мріють про невимовне;

– вишукані метафори, серед них домінує персоніфікація: Der Schmetterling des Schlafs entweicht aus der Seele [4, с. 118] – букв. *метелик сну випурхнув з душі*. Die Brücke

queren zwei leichte Sommerschuhe – *по мосту пройшла пара літніх туфель*; bewegen sich matt schimmernd wie Lampions die Farben der Menschen [4, с. 12] – *тьмяно мерехтять і, як китайські ліхтарики, рухаються фарби людей*;

– дивовижні порівняння, часто нетипово оформлені, без сполучника «як»: Hügel sind die Höcker eines schlafenden Tiers; Astgabeln sind Schleudern ...; Der Wind ein sprechendes Blatt [4, с. 17]; Die Wüste ist ein Saitenspiel [4, с. 24]; Ein Löffel Zucker ist die Süße der Welt [4, с. 62];

– незвичайність, загадковість, особлива краса і значущість останньої пропозиції: Das schwer arbeitende Herz eines Läufers passiert den Grenzstein [4, с. 12]; An der Stelle des Übergangs liegt ein weißer Frauenhandschuh [4, с. 13]; Die Ferne ist für ihn ein Kreis, der in der Nähe rollt [4, с. 14]; Mit dem Mitternachtsschlag der Glocke endet die Umklammerung der Dinge [4, с. 19]; Das Leben ist schon fort [4, с. 43].

Висновки. Проаналізовані тексти збірки Вольфганга Германа «Das schöne Leben» дозволяють зробити такі висновки:

1. Специфічна ліричність авторської мови, її індивідуально-емоційне забарвлення, особлива виразність і стислість мініатюр циклу «Das schöne Leben» спонукають захувати їх до лірики у прозі. Прикметною рисою таких жанрів є те, що кожен «вірш» містить історію, заголовок якої називає лише одного з персонажів тексту або одне явище, один з описаних предметів. Це сповнені ліризму розповіді-мініатюри.

2. Стиль зображення дійсності у «Das schöne Leben» має імпресіоністичні ознаки. Система художніх образів В. Германа суто індивідуальна: автор обирає для змалювання явища природи і речі, предмети людського світу, почуття і відчуття людини. Ці об'єкти посиленої авторської уваги втілюють красу буття, свідчать про гармонію, значущість кожного моменту життя.

3. Художня своєрідність книги В. Германа виявляється також в індивідуальному трактуванні характерів і проблем, у способах створення образу й організації художнього мовлення, у використанні ресурсів образотворчості (авторських метафор, порівнянь, символів).

Творчість Вольфганга Германа – джерело багатого художнього матеріалу для подальших філологічних досліджень, у тому числі, з точки зору перекладознавства.

Література:

1. Литература и язык. Современная иллюстрированная энциклопедия / под редакцией проф. А. П. Горкина. М.: Росмэн, 2006. 1680 с.

2. Литературная энциклопедия: в 11 т. М.: Издательство Коммунистической академии, Советская энциклопедия, Художественная литература / Под редакцией В. М. Фриче, А.В. Луначарского. 1929–1939.
3. Пастернак Б. Доктор Жеваго: Роман. СПб.: Азбука–классика, 2007. 704 с.
4. Hermann Wolfgang. Das schöne Leben. München; Wien: Carl Hanser Verlag, 1988. 128 S.
5. Kußmann Matthias. Wolfgang Hermann, in: KGL – Kritisches Lexikon zur deutschsprachigen Gegenwartsliteratur, Richard Boorberg-Verlag, München, Stand 2000. URL: <http://www.nachschlage.NET/document/16000000229> (Дата звернення – 14.06.2018 р.).
6. Poenaru Vasile V. «Zu Hause bin ich nirgends richtig». Ein Interview mit Wolfgang Hermann (29. 09. 2011). URL: http://www.aurora-magazin.at/medien_kultur/poenaru_hermann_int_frm.htm. (Дата звернення – 09.06.2018р.).
7. Poetik in Stichworten: literaturwissenschaftliche Begriffe; eine Einführung / von Ivo Braak. 8 Aufl. Berlin; Stuttgart: Bornträger, 2001. 351 S.

Мороз Л. В. Своєобразие жанра и художественная неповторность цикла рассказов-миниатюр В. Германа «Das schöne Leben»

Аннотация. В статье на материале книги «Das schöne Leben» рассматривается творчество немецкоязычного писателя современности Вольфганга Германа. Проанализировано жанровое своеобразие, тематика и система художественных образов произведений, объединенных в цикл лирических рассказов-миниатюр. Описаны характеристики индивидуального стиля писателя.

Ключевые слова: современная литература, немецкоязычные писатели, творчество В. Германа, «Das schöne Leben», жанр, стихотворение в прозе, лирические рассказы-миниатюры.

Moroz L. Genre and artistic originality of W. Hermann's cycle of miniatures "Das schöne Leben"

Summary. This paper deals with the material of the book "Das schöne Leben" a creative work of a contemporary German-speaking writer Wolfgang Hermann. The study defined the genre originality (as poems in prose) and identified the system of artistic images of the work that has a nature of lyrical miniature-stories.

Key words: modern literature, German-speaking writers, Wolfgang Hermann 'creative work, "Das schöne Leben", genre, a poem in prose, lyrical miniature-stories.